

Миливој Алановић*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет Нови Сад
Одсек за српски језик и лингвистику

УДК 811.163.41'367.633
811.161.2'37.633
doi: 10.19090/rs.2022.6.133-154
Оригиналан научни рад
примљен 30.10.2022.
прихваћено за штампу 01.12.2022.

Александар Мудри**
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет Нови Сад
Одсек за русински језик и
књижевност

ЗНАЧЕЊСКЕ ВАРИЈАЦИЈЕ КОНСТРУКЦИЈЕ С ПРЕДЛОГОМ *ПРЕД* У СРПСКОМ И РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ***

Иако проучавање значења предлога у лингвистици има завидну традицију, чиме је на изванредан начин демантован раније уврежен став да су у питању синсемантичне језичке јединице, у овом испитивању се иде трагом конструкционе целовитости језичких израза који, у зависности од контекстуалног окружења те лексичке селекције, показују мању или већу варијантност у погледу својих значењских ресурса. Тако ће на примеру значењског потенцијала конструкције с предлогом *пред* бити указано на поступак семантичке транспозиције, која подразумева удаљавање од просторног те реализацију неког секундарног, мање или више сродног значења, као што су темпоралност, каузалност, агентивност, пацијативност и сл. (нпр. *Седи пред кафаном; Стигао је пред сами час; Побегли су пред њима; Иде ногу пред ногу; Пред нама су велика искушења; Пред нас су ставили тежак избор* итд). Истраживање ће бити спроведено на грађи из српског и русинског језика, чиме ће бити потврђен општелингвистички и когнитивни карактер поступка семантичке транспозиције у језику.

Кључне речи: српски језик, русински језик, семантика, предлог *пред*.

---

* milivoj.alanovic@ff.uns.ac.rs

** mudrisasa@ff.uns.ac.rs

*** Рад је реализован у оквиру пројекта „Мањински језици и књижевности у АП Војводини – семиотички и културни ресурси у изградњи етничког идентитета”, број 142-451-3125/2022-01 финансиран од стране Покрајинског сетаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност А.П. Војводине.

0. Интересовање за предлоге дуго је било у сенци потребе да се испитају облици, функције и значења пунозначних речи, пре свега именица, премда се на овом плану већ неко време прати промена и у србистици. Но, треба подсетити да се у структуралистички мотивисаним испитивањима предлог третира као експликатор падежног наставка, тако да је његов садржај посматран као неодојиви део семантике именице. Данас, у времену утицаја пројекционистичких теорија те нарочито когнитивне лингвистике, значење предлога се сагледава у контексту његових транспозиционих могућности, где се и у оним удаљеним семантичким варијацијама виде рефлекси његове значењске основе. Без обзира на то, није тешко сложити се с констатацијом да предлози немају лексичко већ релационо значење, које нужно проистиче из везе два појма. Тако је, на пример, улога учесника у ситуацији и његова веза са значењем конструкције с предлогом *од* сасвим прозирна у *Учим од понедељка; Побегла је од куће; Савија се од болова; Добио је од брата сат* и сл., али нас то још не уверава да кажемо да је предлог *од* употребљен са временским, просторним, узрочним или агентивним значењем. Заправо, ова су значења својствена за целу предлошку конструкцију, јер у њен састав улазе именице одговарајуће категоријалне семантике, што нас наводи да констатујемо да предлог само модификује значењски оквир који успоставља именица: тако је, у *од*-конструкцији, *понедељак* временски локализатор који одређује почетну тачку трајања радње, *кућа* је просторни локализатор који одређује почетну тачку вршења радње, *болови* су стање од којег долази импулс за настанак другог стања субјекта, *брат* је појам од којег потиче какав предметни објекат итд., на основу чега закључујемо да је свим наведеним значењским реализацијама *од*-конструкције иманентна – аблативност. Дакле, *од* означава удаљавање, одвајање, напуштање, потицање, порекло и сл. од појма означеног именицом у *од*-конструкцији. Ово истичемо јер ћемо на сличан начин третирати и конструкције с предлогом *пред*, при чему ћемо се нарочито усмерити на непросторна и невременска значења, те њихове везе са основном семантичком компонентом у садржају овог предлога.

Испитивања семантике предлога у србистици започета су још у времену описа значења падежних синтагми. У том смислу се треба сетити радова М. Стевановића о значењима генитивних и инструменталних синтагми с предлозима *од* (Stevanović 1965), *с(а)* и *код* (Stevanović 1966), истраживања Д. Гортан Премк о предлогу *до* (Premk 1963), М. Радовић Тешић о *код* (Tešić 1973), И. Грицкат о *за* (Grickat 2003), И. Антонић о *усред*,

насред и *посред* (Antonić 2005), те о *од* (Antonić 2006), Т. Ашић о *по*, *на* и *у* (Ašić 2005), Ј. Стојановић о *према* (Stojanović 2007), М. Кубурић Мацуре о *без* (Kuburić Macura 2018) и сл., при чему посебно треба истаћи студију Д. Кликовац о предлозима са значењем садржавања (Klikovac 2006). Истини за вољу, у неколико наврата је истраживачка пажња била усмерена и на предлог *пред*, а о томе више у наредним редовима.

1. Предлог *пред*, према дефиницији у РСМ (RMS 4: 899), има два своја главна значења – просторно и временско, при чему се указује на значењске разлике између његове акузативне и инструменталне рекције. Тако с акузативом *пред* означава: а. 'место у непосредној близини предње стране кога, чега као крајњу, завршну тачку неког кретања, неке радње'; б. 'време кад се нешто догађа, збива'; док с инструменталом указује на: а. 'особу, предмет, место и сл. насупрот коме, испред кога'; б. 'приближавање, непосредну близину какве појаве, догађаја, стања'; в. 'време у које се нешто догодило, збило'. Међу периферним значењима наводи се 'поређење с ким' и 'узрок због чега се нешто чини'.

1.1. Слична је обрада и у дескриптивним граматикама српскога језика. Тако М. Стевановић за овај предлог најпре истиче да означава место с предње стране онога што именица у инструменталу означава, а што је обично веће или значајније у односу на појам испред њега (Stevanović, 1979: 482). Као друго значење М. Стевановић наводи временско, али додаје да се инструменталном конструкцијом с *пред* означава нешто другачији временски однос него генитивном конструкцијом с предлогом *пре*, а то је, како истиче, временска блискост, при чему се блискост очитује и у просторном односу, нпр. у изразу *пред носом* (Stevanović, 1979: 484). Уз ова два значења, М. Стевановић углавном наводи још околосна значења, те значења односа, положаја и узрока (Stevanović, 1979: 486–487), нпр. *једнакост пред законом*, *крив пред неким*, *побећи пред послом* итд. За акузативне синтагме с *пред* М. Стевановић наводи опет најпре просторно значење, али да је у питању место завршетка неког кретања испред појма означеног именицом у акузативу (Stevanović, 1979: 428), *донети пред кућу*. Такође је наведено и временско значење, нпр. *доћи пред зору*, уз неколико примера допунске употребе акузатива, као у *довести пред дилему* или *бити пред главу* (Stevanović, 1979: 428–429).

1.2. Вредна пажње су и три србистичка рада посвећена, између осталог, и значењским реализацијама предлога *пред*. У првом се детаљније разматрају сличности и разлике у употреби простих и сложених предлога – *над*, *под*, *пред* те *изнад*, *испод* и *испред* – приликом обележавања просторних односа (Mršević, 1973), при чему је утврђено да се за означавање аблативности као и продужетка кретања ван граница означеног простора искључиво користе сложени предлози с генитивом (Mršević, 1973: 226). Други рад се на непосреднији начин бави употребом предлога *пред*, али у контексту разграничења у означавању спацијалне локализације у поређењу са *испред*. Уз истицање мале спацијалне или темпоралне дистанце између локализатора и објекта локализације, једно од кључних диференцијалних обележја предлога *пред* јесте да се употребљава када постоји функционална веза између спацијалних ентитета (Ašić, Stanojević, 2008: 147), што се преноси и на неспацијална значења. И коначно, посебно треба истаћи испитивање Т. Ашић (Ašić 2018) о спацијалним и апстрактним употребама предлога *пред*, с тим да и оне апстрактне сагледава у контексту спацијалне локализације, тако да за *пред*-конструкцију не утврђује предикаторско, субјекатско или објекатско значења.

Као што видимо, у речничкој и граматичкој обради нека значења конструкције с предлогом *пред*, барем према мерилима савремене лингвистике, нису остала прецизније идентификована, при чему мислимо на оно предикаторско, субјекатско (тј. агентивно) или пак објекатско (односно пацијативно или адресатно), за која се појавило веће интересовање тек након развоја семантике, падежне граматике те функционалних приступа језику. Међутим, не треба сметнути с ума да се и ова, условно атипична, значења могу довести у везу са оним примарним – просторним, које се увек истиче као прво или основно. Управо зато ваља указати на то да на нека 'специфична' значења конструкције с *пред*, уз раније поменута, пажњу скреће И. Антонић, издвајајући предикатско значење инструментала у копулативном и семикопулативном предикату (Antonić, 2005: 240, 242), нпр. *бити пред избором* и сл. Управо ће ова 'посебна' значења бити у жижи нашега интересовања, мада се ни она већ побројана и описана не могу изоставити.

2. Већ је истакнуто да се у србистици, у складу са когнитивнолингвистичким истраживањима, данас предлог сагледава у контексту његових транспозиционих могућности за разлику од претходних

истраживања, утемељених у структурализму, која су се чешће бавила испитивањем пунозначних речи, превасходно њиховим облицима, функцијама и значењима. У русинистици, с друге стране, присутна су искључиво структуралистички усмерена истраживања. То су пре свега испитивања Јулијана Рамача – *О применовнику спрам* [О предлогу *спрам*] (Рамач, 1983: 53–63), *О применовнику попри* [О предлогу *попри*] (Рамач, 1985: 28–39), *Применовнички конструкції у руским литературним језику* [Предлошке конструкције у русинском књижевном језику] (Рамач, 1998), затим Хелене Међеши – у раду *Дацо о писаним слове у школскеј работи* [Нешто о писаној речи у школском раду] где се посредно бавила овом темом (Међеши, 1976: 68–77), Александра Д. Дуличенка у *Ћу синтакси припадкох у језику југославянских Руснацох* (о специфичности инструментала) [Ка синтакси падежа у језику југословенских Русина (о специфичности инструментала)] (Duličenko, 1977: 14–19), те Александра Мудрог у *Хасноване применовничких конструкційох у језику Гнатюкових приповедачох* [Употреба падешких конструкција у језику Хнаћукових приповедача] (Mudri, 2008: 36–61).

Не постоји рад који се бави искључиво предлогом *пред*, иако се о овоме писало у оквиру споменутих студија и прилога. Податке о значењу и дистрибуцији овога предлога проналазимо у речницима русинског језика (Рамач, 2003; 2012; 2017), граматички русинског језика (Рамач, 2003), те монографији *Применовнички конструкції у руским литературним језику* [О предлошким конструкцијама у русинском књижевном језику] (Рамач, 1998).

2.1. Према речницима русинског језика основно значење предлога *пред* су правац/простор и време. Ова значења се исказују помоћу *пред*-конструкције и рекције у акузативу, инструменталу и генитиву. Помоћу акузативне *пред*-конструкције се исказује значење правца (*ишол предо мну* ‘ишао је испред мене’). Просторно значење исказано помоћу инструменталне *пред*-конструкције упућује на нијансе у значењу. Најпре значење места радње са глаголом *стац* ‘стајати’ (*стал предо мну* ‘стајао је испред мене’). Поред овог, са инструменталом *пред*-конструкција значи и ‘бити у нечијој присутности’ (*зварел му то пред иицкима* ‘рекао му је то пред свима’). Значење места је могуће исказати и помоћу генитива. Тада конструкција *пред* + генитив значи ‘место пред нечијом кућом’ (*пред Дудаша* ‘испред Дудашеве куће’) [Рамач, 2010: 600; 1997: 313].

Темпорално значење се, са именицом у инструменталу, према овом извору, употребљава са нијансом време пре неког догађаја/радње (*пред Крачуном* ‘пре Божића’, ‘пред Божић’; *пред трицец роками* ‘пре тридесет година’; *дзень пред Новим роком* ‘дан уочи Нове године’ (Рамаћ, 2010: 600).

Речник народног русинског језика је детаљнији у односу на претходно наведене изворе. Поред просторног значења, у речнику је детаљније представљена конструкција *пред* + инструментал, помоћу које се изражава значење времена. Оно може означавати радњу која претходи нечему или некоме: [*Давац працок*] *вечар пред спаньом* (М. Скуб.); *Одпитују ше...* пред *одходом* (Дю. Папг.); или б) радњу која се дешава пред временом у којем је неко живео: [*По писаню даєдних историчарох християнство ше почало шириц*] *медзи русским народом еце пред св. Владимиром* (РНКЗаря 1935, 43) [Рамаћ, 2017: 297–298].

Поред споменуте употребе, наведена су и следећа значења: 1. циљ и намена („говорити одн. радити у нечијем присуству с одређеном намером”): *Не спомина ше предо мну моя будучносу* (М. Кан.). 2. компонента објекта (речи или радња су упућени односно намењени директно појму у инструменталу: *Мац ... чита наглас писмо пред сушедами* (Дю. Папг.) (= *мац чита писмо сушедом.*); 3. просторно-узрочно значење: *Други най ше предо мну скрию, бо були барз ніяки* (М. Скуб.); 4. компаративно значење у изразу *еден пред другим* један пред другим: *Кочи [зоз житом] ше сходза зоз шицких бокох до валалу, а еден пред другим висши* (= *а еден од другог*) *висши*) [М. Бирк.] (Рамаћ, 2017: 298).

Конструкције *пред* + акузатив се према *Речнику народног русинског језика* користе са просторним значењем, односно значењем усмерености на место које се налази пред неким или нечим: *Шицки зме бежали пред валалску хижу* (Дю. Папг.); *Кед нараз – з гуцави вибегнул пред нас хлапец* (М. Коч.); *Вони двою спокійно патра дзешка пред себе* (Лю. Соп.).

Ова конструкција изражава и значење времена, односно време радње пре некакве акције или догађаја: *Пред сциговане Штафети ... виведзена пригодна ... програма (РС); И тераз пред тот трицец шести ... святочни вечар* (М. Ков.); *Як крашине патриц пред запад слунка / воду у наду кед ше червені; / лебо кед у неї небо пред виход / сто раз на хвильку барву препені* (М. Ков.). Рамач наводи да конструкција *пред* + акузатив са значењем времена представља утицај српског језика те да је еквивалент у

русинском језику конструкције *пред* + инструментал (*Пред сцигованьом штафети; пред тим трицец шестим святочним вечаром*) (Рамаџ, 2017: 297–8).

Оно што представља разлику у рекцији овог предлога у односу на његову употребу у српском језику јесте конструкција *пред* + генитив са значењем 'место пред нечијим домом или усмереност пред нечији дом', која се користи са личним именима/презименима особа који су власници дома: *Пред Прегуна на угле Мижо уж чекал* (Е. Коч.); *Уж були пред Бадарки* (М. Скуб.); *Пошол пред Миді, ту їх капури* (М. Скуб.); *А влєце по драже зме ше оганяли, ходзели бавиц пред пайташкох* [Рускині 180] (Рамаџ, 2017: 297–8).

3. Ни наша грађа, коју смо за потребе овога истраживања прикупили користећи Корпус савременог српског језика Математичког факултета у Београду те претежно дигитализована издања на русинском језику, не показује другачије резултате од оних до којих су дошли наши лексикографи и граматичари – прилошки изрази са просторним и временским значењем најучесталији су, што је и било очекивано. Стога ћемо и ми, у складу са речничким и граматичким обрадама предлога *пред*, кренути управо од ова два типа конструкција – просторних и временских.

3.1. Као што је напред речено, предлог *пред* у просторноме значењу означава спацијални локализатор испред чије предње стране се налази или смешта објекат локализације, при чему конструкција *пред* + акузатив место модификује као циљ кретања или смештања, док *пред* + инструментал упућује на место где се већ налази објекат локализације, тако да акузативни израз иде уз глаголе усмеренога кретања (нпр. *сести/седати пред кога/шта*), док инструментал уз глаголе мировања или пак оне неусмерене (нпр. *седети пред ким/чим*). Колико је компонента усмерености важна за избор рекцијског модела, најбоље се види на примеру глагола *стајати* и *стајати*, од којих први захтева акузативни израз *пред*-конструкције, јер значи 'заустављати се на неком месту', док други инструментални, јер обележава место на којем неко или нешто стоји.

Тако се акузативна варијанта ове предлошке конструкције среће уз глаголе типа *бацити/бацати*, *истрчати/истрчавати*, *стати/стајати*,

избацити/избацивати, изаћи, клекнути, метнути/метати, позвати и сл. Нпр.:¹

И када их видиш да лете, а камоли кад рашире она крила од три метра и стану *пред тебе* (П); ...истрчава и стаје *пред свог излуделог коња*... (ИАП); *Пред Фила* су сада почели по сокацима да избацују јабуке... (ИАП); Волео је да, пратећи је до куће, уз пут баца своје бисере *пред њу*... (ДНП); ...иди на трем, ја ћу изићи *пред тебе*... (ФМДБ); Само с истином ми посланички кандидати излазимо *пред вас* овде у Краљеву... (П); Дошла је сва дрхтећи и клекла *пред мене* (ЈПР); ...меће му своје велике дланове *пред очи* и заклања му видике... (ВМБ); Јеврејин је ухваћен у превари и позван *пред комисију* која је имала на лицу места да испита вредност катрана (ИАП).

Као и у српском језику, и у примерима на русинском рекцијски модел конструкције је условљен избором глагола, па се тако уз глагол *ставац* 'зауостављати се на неком месту' употребљава *пред*-конструкција са акузативом, док се са глаголом *стац* 'стајати' употребљава инструментал.

Поред глагола *ставац* 'зауостављати се на неком месту' уз *пред*-конструкцију са акузативом се срећу и следећи глаголи: *висц* 'изаћи', *виходзиц* 'излазити', *указовац* 'показивати', *намесциц ше* 'наместити се', *винесц* 'изнети', *вивесц* 'извести', *зисц* 'сићи'. Нпр.:²

¹ Примери су преузети из електронских извора, а скраћенице означавају следеће публикације: АПС – Александар Поповић, *Судбина једног Чарлија*; АТШ – Александар Тишма, *Широка врата*; АТУ – Александар Тишма, *Употреба човека*; БЛ – Биљана Лазић, *Како постати волонтер и присуствовати конференцији*; БПЧ – Борислав Пекић, *Човек који је јео смрт 1793*; БСН – Борислав Станковић, *Нечиста крв*; БСТ – Борислав Станковић, *Ташана*; ВА – Владимир Арсенијевић, *У потпалуљу*; ВАП – Владимир Арсенијевић, *Предатор*; ВМБ – Вук Милићевић, *Беспуће*; ДА – Даглас Адамс, *Аутостоперски водич кроз галаксију*; ДНП – Душан Недељковић, *Понедељак*; ДНЦ – Данило Николић, *Цигански нож*; ЖЛ – Жарко Лаушевић, *Година прође, дан никако*; ИАЈ – Иво Андрић, *Јелена жена које нема*; ИАП – И. Андрић, *Прича о везировом слону*; ИСК – Исидора Секулић, *Кроника паланачког гробља*; ЈПР – Јан Потоцки, *Рукопис нађен у Сарагоси*; М – Мостови; МАБ – Михаил Афанасјевић Булгаков, *Мајстор и Маргарита*; МНС – Мирјана Новаковић, *Страх и његов слуга*; МП – Мирослав Поповић, *Судбине*; МПП – Михаило Пупин, *Са паињака до научењака*; МПС – Миодраг Павловић, *Србија до краја века*; МПХ – Милорад Павић, *Хазарски речник*; МСФ – Милосав Савић, *Филип*; МЦД – Милош Црњански, *Дневник о Чарнојевићу*; НМС – Немања Митровић, *Снови и дани*; ОПО – Олга Поповић Обрадовић, *Парламентаризам у Србији: од 1903. до 1914. године*; П – Политика; РПА – Растко Петровић, *Африка*; ПЛ – Пјер Лунс, *Жена и њена играчка*; РП – Растко Петровић, *Са силама немерљивим*; РТС – Радио-телевизија Србије; ФМДБ – Фјодор Михаилович Достојевски, *Браћа Карамазови*; ФМДИ – Фјодор Михаилович Достојевски, *Идиот*; ФМДП – Фјодор Михаилович Достојевски, *Понижени и увређени*; ЦТ – Џон Толкин, *Господар прстенова, део 1, Дружина прстена*.

² Примери на русинском језику су преузети из следећих извора који су у тексту означени скраћеницама: ОС – Славомир Олеяр, *Нашенс*; Јанко Сабадош, *Розваљани саиши*; СП – *Святе писмо Нови завит*. Такође, коришћени су и примери које смо пронашли у раду Јулијана Рамача (1998): ДП – Дју. Папгаргај, *Консц швета*; ЕК I – Е. Кочиш,

Уж бул готови ришиц же остане дома, але теди му вишол *пред очи* сушед Стричко ... 'Већ је био готов решити да остане код куће, али му је тада пред очи изашао Стричко...' (ЈС); Такој му вишол *пред очи* радосни живот цо го чека у будучности 'Одмах му је изашао пред очи живот што га чека у будућности.' (ЈС); Таки з нами газдују – прежубротал Миколка указуюци *пред себе* и думуюци на Феча 'Такви са нама газдују – промрмљао је Николица показујући пред себе и мислећи на Феча.' (ЈС); Вона уцихла ослухуюци и винесла *пред дзвери* сакайтов... 'Она је утихла ослухујући и изнела пред врата саћуру...' (ЈС); Окраднул вас дахто, чи цо? – ставаюци *пред нього* опитал ше председатель. 'Да ли вас је нек покрао, или шта? – стајући пред њега питао је председник' (ЈС); Кед би виведли *пред суд* худобнейшого, могло би ше поступиц недосц политично. 'Када би извели пред суд сиромашнијег, могло би се поступити недовољно политички' (ЈС); А його тих днџох виведземе *пред суд*. 'А њега ћемо ових дана извести пред суд' (ЈС); По ходу Маря такој видзела же то не Данил, але ше заш лем озвала виходзаци *пред капуру*. 'По ходу је Марија одмах видела да то није Данил, али се ипак јавила излазећи пред капију' (ЈС).

Инструментални израз *пред*-конструкције срећемо уз глаголе типа (за)стајати, искрснути, низати се, чекати и сл. Нпр.:

...сваки је играч у исти мах на реду да баци своју карту на чоју *пред лихвара* који нам је изнајмио живот да нас после кињи (МПС); Дечак стоји *пред њим* накострешених трепавица... (НМС); А већ прије зоре чекаху кола *пред кућом* (ВМБ); Застаје *пред родитељском собом*... (НМС); *Пред нама* се указала капија која је чувала улаз у немачки део града (МНС); Пословођа и двојица калфи стајали су *пред радњом* (МП); *Пред њима* се нижу ђаконије (ВАП); ...одједном искрсне *преда мном* бела хартија пуна црних слова (ИАЈ).

Пред-конструкција са инструменталом је карактеристична и за русински језик, у нашем материјалу најчешће уз споменути глагол *стац* 'стајати'. Поред овог, забележени су примери са глаголима *остац* 'остати', *поставкац* 'цупкати', *затримц ше* 'задржати се', *спуцовац* 'спуштати се', *случовац ше* 'дешавати се' и сл. Нпр.:

Неодлучно стал *пред* капуру и не мог ше рушиц ‘Неодлучно је стајао пред капијом и није могао да крене...’ (ЈС); Док вон стал *пред* капуру... ‘Док је он стајао пред капијом...’ (ЈС); Кирила нагло виполнел страх и вон, не знајуци цо почац, остал *пред* капуру... ‘Кирила је нагло испунио страх и он, не знајући шта почети, остао је пред капијом...’ (ЈС). Затримал ше дакус *пред* капуру, бо го интересовало чи з Кирилом ище дахто ‘Задржао се мало пред капијом, јер га је интересовало да ли је са Кирилом још неко’ (ЈС); Несцерпезлјиво поставкал *пред* капуру оглядајуци ше раз на еден, раз на други бок ‘Нестрпљиво је цупкао пред капијом, осврћући се час на једну, час на другу страну...’ (ЈС); Медзитим, о кратки час *пред* тоту хижу ше цошка почало случовац ‘Међутим, убрзо се испред те куће почело нешто дешавати...’ (ЈС). Хибне колено му саме од себе поклекло и вон, [...], почал ше *пред* њим спуцовац на колена ‘Фалично колено му је само од себе поклекло и он се, [...], почео пред њим спуштати на колена. (ЈС).

3.2. На темељу просторнога значења, које подразумева смештање или смештеност објекта локализације са предње стране локализатора, развијено је транспозицијом и оно временско, што значи да локализатор није више фигура у простору већ тачка или период на временској оси. У временском значењу јавља се акузативни израз *пред*-конструкције, у којој се у служби временскога оријентира срећу именице са значењем неких догађаја, радњи, временских периода, празника и сл., нпр. *наступ*, *спавање*, *пазар*, *ручак*, *ударац*, *олуја*, *зора*, *вече*, *подне*, *Ускрс* и сл., којима непосредно претходни радња означења управним глаголом или предикатом. Нпр.:

Нагло се смрачило *пред олују* (НМС); *Пред наступ* у СКЦ-у на смену су мотрили на њега (ДНП); Непосредно *пред ударац* натерао је себе да отвори очи и изађе из филма (ДНП); Др Сук је заспао *пред зору* мислећи како никада неће сазнати шта му је Ђелсомина рекла те вечери (МПХ); Овако: кад год позове неку дактилографкињу *пред вече*, да му откуца хитан извештај, преврне је (ДНЦ); Бака ми је причала *пред спавање*, да, тако је било (МНС); И тек прошле недеље, у среду, два дана *пред пазар...* (ДНЦ); ...грдила их, утушквала и љубила *пред спавање...* (МП); Ноћ је била густа као вода *пред смрзавање* и исто толико хладна (МП); То је било *пред сами ручак...* (АПС); Трупe су ушле у град тек *пред подне* (МП); Али тешко, с питањима и тражењем у очима до *пред само издисање* (ИСК); *Пред Ускрс* би сваке године дао поправљати камене украсе на гробовима Грка... (ИСК).

Према Јулијану Рамачу, акузативна *пред*-конструкција представља утицај српског језика (Рамач, 1998: 123). У анализираном материјалу проналазимо тек понеки пример па стога наводимо и примере које нуди Ј. Рамач, нпр.

Вироятно то першираз було дзеведзешатих рокох *пред сам початок войны...* 'Вероватно је то било деведесетих пред сами почетак рата...' (СО). Стримовал ше пристац такой, але ніби роздумуюци гварел же ше ей яви *пред конц роботного часу*. 'Суздржавао се да пристане одмах али је тобоже размишљајући рекао да ће се јавити пред крај радног времена' (СО). *Пред сциговане Штафети...* виведзена пригодна... програма 'Пред стицање Штафете ... изведен је пригодан програм' (РС); И тераз *пред тот трицец шести подаровани святочни вечар* так би Микола бул любел дознац 'И сада пред овај тридесет шести поклоњено свечано вече Никола би јако волео да сазна...' (МК).

Пред-конструкције са временским значењем у русинском језику се користе са инструменталом, а у позицији оријентира се у примерима налазе именице *война* 'рат', *суд* 'суд', *заруки* 'веридба', *Кирбай* 'црквена/сеоска слава', *буря* 'невреме', *пресадзоване* 'пресађивање' итд., нпр.:

Ей, Миколо, кед би ци *пред войну* дахто гварел же будзеш газдовац та биш го висобачел. 'Еј Никола, кад би пред рат неко реко да ћеш газдовати нагрдио би га' (ЈС). Вечар *пред заруками*. 'Вече пред веридбу' (ЈС). Слупи хтори мац каждеј яри *пред Кирбайом* фарбела на каменково... 'Стубови које је мајка сваког пролећа пред Кирбајом фарбала у светло плаву боју...' (ЈС). Вискочела... як *пред саму бурю* 'Искочила је ко пред само невреме...' (ЈС). Пресаду *пред пресадзованьом* треба гартвоац 'Пресаду пред пресађивањем треба калити...' (НК). Одпитую ше *пред одходом* 'Опраштају се пред одласком...' (ДП). Врацел ше *пред змерком* 'Вратио се пред сумраком...' (ЕК).

3.3. Као једно од учесталијих значења у нашој грађи јесте узрочно, и то у форми инструменталног израза *пред*-конструкције, која се, као по правилу, везује за глаголе или предикате са медијалним значењем, као што су *умирати од страха*, *паника стеже*, *бити срамота*, *стидети се*, *доказивати се*, *правдати се*, или чак за оне с просторним значењем, као *крити се*, *склањати се*, *уступати* итд., за које је заједничко да управна радња по правилу наступа као последица непосредног присуства појма у инструменталу. Нпр.:

...умирали од страха *пред везиром...* (ИАП); Свет се склања као *пред стихијом*, гута гнев и трпи штету (ИАП); ...правдају *пред самим собом* и *пред другима* (ИАП); ...па да он има потребу да се доказује *пред њом* (ДНП); Можда сам братоубица који се *пред осветом* крије... (МПС); Понеко је, уступајући *пред болешићу*, узимао ођедном више црних жетона но што је сматрао да треба... (МП); Толика ме је паника *пред том могућношћу* стегла, да сам морао да се искрадем напоље... (ВА); Неспokoјство *пред чињеницом* да нам није остављено ништа изузев безнађа... (ВА); Човек сам зрео, па ме је срамота *пред вама* више него пред иким другим (ИСК); Многи се посраме *пред Филиповим погледом* и врате се у строј (МСФ); Не боле ме очи, него се стидим *пред сваким живим створом...* (ИСК); ...па напослетку њен монашки и скоро светачки мир *пред смрћу* (ИСК); *Пред тобом* нећу да се кријем (БСТ); Госпођица, коју је знао самоуверену до опорости, открива се наједном разнежена, беспомоћна *пред животом* (АТУ); Човек сам зрео, па ме је срамота *пред вама* више него *пред иким другим* (ИСК); Његово је срце узбуђено ударало *пред тим величанственим тренутком...* (РП); Ако дозвољавате да питам, која су то зла која вас муче, а *пред којима* је љубав немоћна? (МНС); Погледали се, и госпа Нола, снажна и паметна госпа Нола, устукнула је *пред победником* (ИСК); ... затворе очи и запуше уши *пред оним* што чине (МП).

У русинском језику се узрочно значење среће са *пред-*конструкцијама и управним глаголима који значе: а) скривати се (*скривац ше* 'скривати се', *заверац ше* 'затварати се', *уклоніц ше* 'уклонити се'), бежати (*сцекац* 'бежати'); б) покоравати се (*згина главу* 'сагињати главу', *спаднуц на колена* 'пасти на колена', *клекац* 'клекнути'); или пак в) унутрашње стање човека (*злкнуц ше* 'уплашити се', *гнивац ше* 'љутити се', *червеніц* 'црвенети', *ганьбиц ше* 'стидети се', *задрхтати*, *чувствовац ше* 'глупо осећати се глупо') и сл. (Рамаџ, 1998: 123). Нпр.:

а) Други нај ше *предо* мну скрию бо були барз ніяки 'Други нека се преда мном сакрију јер су били никакви' (МС); Людзе ше *завераю* *пред* вонкашнім шветом 'Људи се затварају пред спољашњим светом'; Чувства ше муша *уклоніц* *пред* розумом 'Осећања се морају уклонити пред разумом' (ЕК); Жена муши *сцекац* *пред* пијаним Шандором 'Жена мора бежати пред пијаним Шандором'.

б) Гандруем управителя хтори *згина главу* *предо* мну 'Грдим управника који сагиње главу преда мном'; Покорно *спаднуц на колена* *пред* його спасителску моцу 'Покорно пасти на колена пре његовом спасителском

снагом’; Но не клекам *пред* ню, моцнейши сом як вона, ‘Не падам на колена пред њом, јачи сам од ње’.

в) А тераз ше злекла *пред* тима молитвами ‘А сада се уплашила пред тим молитвама’ (КМ); Гнївам ше, заганьбени *пред* собу ‘Љутим се, посрамљен пред собом’ (МК); Не жадам червенїц *пред* власцу пре вас! ‘Не желим црвениги пред влашћу због вас’ (КМ). Не будзем я на нїх робиц – одрезала Ондерка, а ценки оберва ше ей затресли як не *пред* добрим. (ЯС). Не будзе ше мушиц розводзиц зоз жену и ганьбиц *пред* дзеци пре одкриване цмих бокох и ей и свог характера, а заш лем не буду ведно. ‘Неће се морати разводити од жене и стидети се пред децом због откривања тамних страна и њеног и свог карактера, а ипак неће бити заједно’ (СО). Чувствовао ше глупо *пред* таким прагматичним и очиглядним роздумовањом.... ‘Осећао се глупо пред таквим прагматичним размишљањем’ (СО).

3.3.1. Значење блиско претходноме јесте поређење или основ, при чему се оно управним глаголом или предикатом означено тиче појма именованог *пред*-конструкцијом, у односу на који се шта одмерава или на који се шта односи, а јавља се уз копулативне именске изразе типа *бити невин/крив/прав/искрен* итд., нпр.:

И макар ја био као анђеолов невин *пред тобом*, ти ме ипак нећеш подносити докле год будеш мислио да она воли не тебе, него мене (ФМДИ); Па у томе и јесте цела ствар што изгледа као да сам ја крив *пред тобом*... (ФМДП); Нек сам подлац *пред тобом*, а не лопов! (ФМДБ); Госпођо Лазарић, *пред вама* ми је лако бити прав и искрен... (ИСК).

Одговарајуће примере са именским предикатима проналазимо и у русинском језику, нпр. *бити праведан, бити велик, имати изговор* итд. Нпр.

Обидвојо були праведни *пред Богом*... ‘Обоје су били праведни пред Богом’ (СП). Бо будзе вельки *пред Господом* и вино и нїяки оштри напој не будзе пиц... ‘Јер ће бити велик пред Господом и вино и никакво жестоко пиће неће пити’ (СП). Знал же не ма нїяку вигварку ані *пред людзми*, ані пред Богом. ‘Знао је да нема никакав изговор ни пред нити пред Богом’ (СО). Видзим, чесни ши человек и бул би грех *пред Богом* не помогнуц ци у неволї. ‘Видим, частан си човек и био би грех пред Богом да ти се не помогне у невољи’ (СО).

3.4. На темељу просторних односа врло лако се транспозицијом развијају друга, удаљенија значења. Напред смо видели да су то у првом реду темпоралност и каузалност, премда у прикупљеној грађи бележимо и друга, мање типична значења конструкција с *пред*, при чему мислимо на објектност, субјектност и предикативност.

3.4.1. Објекатско значење, или значење семантичког објекта, у многим примерима забележено је уз очување просторности, односно уз означавање за предлог *пред* типичног просторног односа међу учесницима, с том разликом да циљ деловања агенса није ограничен на регулисање просторног распореда елемената ситуације. Наиме, *пред*-конструкцијом се углавном означава појам коме је шта намењено, што понекад и могућа замена дативним или другим објектом потврђује – *сакрити пред неким/од некога, изнети пред кога/коме*. У овој употреби се срећу оба рекцијска модела. Нпр.:

...не трудећи се да бар *пред* њом покуша да то сакрије... (ВМБ); Он је просипао *пред заинтересоване* прегршт могућности... (МП); ...па ако је баш и то потребно, признаћу *пред свима* да сам измишљао... (АПС); Емилија је врло брзо учила шта се сме, а шта не сме рећи *пред овим човеком* (МП); Напротив, био је задовољан када би му се пружила прилика да га демонстрира *пред собом* и *пред другима* (МП); Мати јој се беше већ сасвим помирила с том мишљу: да ће се једном морати све то изнети *пред свет*, оголити... (БСН); Признајем да ничим нисте могли изнети *преда мном* на видело сву своју мржњу и све презрење ваше *према мени*... (ФМДП); А сад сам дочекао последњи дан, да сву душу *пред тебе* излијем (ФМДБ); Нико *пред мене* не износи такве услове (П); Ја указујем на изазов који књига *пред вас* поставља (ЖЛ); Ми са достојанством и без увијања стављамо *пред вас* питање... (ФМДИ); Услови под којима је гласање одржано, као и коначан резултат тог изјашњавања, постављају *пред мене* велике дужности (П).

У последњим примерима приметно је да управни глагол или предикат најчешће означава комуникативну или когнитивну радњу, тако да *пред*-конструкција садржи име појма као примаоца каквог когнитивног или комуникативног садржаја. Ово је отуда што се агенсова комуникативна или когнитивна делатност одвија уз непосредно присуство лица, или тачније – испред лица, у форми спацијалног оријентира, коме је дати садржај и упућен. Тако се на темељу спацијалности транспозицијом развија објектност, или адресатност у конкретним примерима.

Објекатско значење у *пред*-конструкцијама на русинском језику у анализираном материјалу је забележено у малом броју примера. Као и у српском, могућа је замена са дативом, нпр. *читац писмо пред сушедами/читац писмо сушемом, поставиц можљивосц пред Кирила/поставиц можљивосц Кирилови*. Нпр.:

Мац ... чита наглас писмо *пред* сушедами 'Мајка ... чита наглас писмо пред комшијама' (ДП); Не у такей далекеј прешлосци, єдного єшенського дня 1944. року *пред* Кирила „Натегача” ше по другираз поставела можљивосц охабиц дом на даскельо дні 'Не у тако далекој прошлости, једног јесењег дана 1944. године пред Кирила „Натегача” се по други пут поставила могућност оставити дом на неколико дана' (ЈС).

3.4.2. Не тако неуобичајено значење *пред*-конструкције јесте и оно субјекатско, или семантичког субјекта, тако да се овом предлошком конструкцијом уводи податак о вршиоцу радње или носиоцу осећања, стања или доживљаја. Транспозиција спацијалности у субјектност, или агентивност у најширем значењу, омогућена је специфичним распоредом информација у реченици – као по правилу, граматичким субјектом даје се податак о процесу, објекту радње или каквој околности. Нпр.:

И *пред њим* као да се рађа нов живот о коме није никада мислио ни сновио, млад, свјеж и крјепак (ВМБ); *Пред њим* дан врео који упија сву плаву боју неба и мора (РПА); ...оцртава се *пред нама* обрис чије стопе ни најгушћа глина живота није кадра да сачува (БПЧ) ...седео у сумрацима пред пејзажима који би промицали *пред нама* као на каквом бескрајном екрану... (РПА); *Пред њим* је био цео један дан (МП); ...живот се *пред њима* пружа као бесконачан црвени тепих (ВА); А кад би отишао, *пред нама* је остајао готово читав дан (ВА); ...јер могућности трепере *пред њим*... (ВАП); Познате речи промицале су *преда мно*, странице су незадрживо постајале жуте са дна до врха... (МАБ); ...а *преда мно* се пружао приказ који би био идиличан само да су околности биле нешто другачије... (ВА); ...и *преда мно* "се овори нов живот и нада да ћу морално оздравити (ПЈ); У данима што стоје *преда мно* опробаћу сваку од њих и прибележићу своја запажања о сваком од њих и сваком ћу наденути име... (ДА); Вратио сам се у колибу, али сам некако осећао да је *преда мно* дугачка ноћ (МНС); *Преда мно* је ноћ без сна, недогледна, јаросна, убилачка пустиња (ИАЈ); Велике су опасности *преда мно* (ЦТ); Добро ће ми доћи за моја великосветска уживања и за каријеру која је *преда мно* (ФМДП); *Преда мно* се отварао нов вид рата: метеж и разарање... (АТШ); *Преда мно* се одмах појавила

слика старог пријатеља Билхарца, пустињака из улице Кортланд стрит... (МПП); *Преда мном* је сада било избацивање из школе (МПП); Сви су се путеви отварали *преда мном*... (М); Али *преда мном* је искрсавао читав низ препрека да ија постанем студент у Принстону... (МПП); *Преда мном* су још две утакмице у групи и надам се још две касније. (П); Полако добијам своју прилику и верујем да је *преда мном* лепа будућност у Мадриду... (РТС); *Преда мном* је задатак описивања једног изузетног студентског искуства (БЛ); Али нећу дуже да те задржавам, јер је још дуг пут *пред тобом*... (ЈПР); Тада у магли већ излази *пред мене* моја стара кућа да ме дочека (МЦД); Ја баш мислим да је *пред вама* врло лак задатак... (П); Најзад се *пред вама* указује слика веома осећајне душе којој није лако да се уклопи у овај хладан, суров свет... (П); Имате максималну подршку свих нас у клубу, *пред вама* су дуге и квалитетне припреме, имате врхунске услове за рад... (П); *Пред вама* се нашло питање свих питања... (П); Прихватите све обавезе које су *пред вама* не као терет већ као жељу за успехом (П); *Пред вама* је данас доношење изузетно значајне историјске одлуке која има три основне сврхе (П); Као кроз какву провидну свилену заставу црвене узрујаности, која би му се изненада залепршала *пред очима*, Стеван је сад гледао како се мењају и зрочно таласају ликови његових суседа у колима (РПС); Љубав је искочила *пред нас* као што из земље изникне убица у сокаку, и погодила нас обоје оједном (МАН); А Ната, имајући *пред очима* угојену свињу, пристала је да ветеринаревом помоћнику и рубље опере (ИСК).

Субјекатско значење *пред*-конструкције у русинском језику проналазимо у следећим примерима:

Телі надії і плани були *пред* вами! ‘Толике наде и планови су били *пред* вама’ (ЈС); Але, широка драга хтора ше *пред* нїм указала не була му досц широка. ‘Али, широки пут који се *пред* њим показао није му био довољно широк.’ (ЈС). У Пешти достала роботу, нашла себе легиня тиж Мадяра, виселенца з Румуниї и одразу ше шицки драги, ..., отворели *пред* ню, а кажда була преполна з рижнима можлівосцами. ‘У пешти је добила посао, нашла себи момка такође Мађара, исељеник из Румуније и одједном су јој се сви путеви, [...] отворили *пред* њом, а сваки је био препун разних могућности (СО); Одрозу ше *пред* нїм отворело цалком нове вигледовацке польо ... ‘Питања су се постављала *пред* њега’ (СО).

Наведени примери показују да се лице као спацијални оријентир у форми *пред*-конструкције преводи у семантички субјекат када је испуњен један од услова који се тичу значењских ограничења у погледу селекције граматичког субјекта. Тако је граматички субјекат: (а) фаза, период живота

којим ће агенс кренути, у који ће ући; (б) доба или део дана који ће агенс доживети/преживети; (в) предмет перцепције агенса; (г) предмет когнитивне радње агенса; (д) предмет комуникативне радње агенса; (д) радња, стање или околност која непосредно предстоји агенсу.

3.4.2.1. Има примера где се податак о носиоцу ситуације налази у границама именичке синтагме као атрибут, нарочито уз соматске именице *уши* и *очи*, али и *поглед*, које служе као језгро предикативности, будући да означавају перцептивну активност агенса радње. Нпр.:

Помислите само на језик и шта се са њим дешава *пред нашим ушима*, да не кажем језицима (МНС); Музика је напета, *пред њиховим укоченим погледима* неки лешеве одране коже и шупљих очних дупљи... (ВАП); Сада су му опет излазиле *пред очи* оне слике убијања... (АТУ); Па ми изађу *пред очи* Срба и Лука... (ИСК).

Одговарајуће примере проналазимо и у материјалу на русинском језику, нпр.:

Пред очми му преходзели товарише як на филме ‘Пред очима су му пролазили другови као на филму’ (ЕК). Звѣйовац ше *пред* попатрунком ‘Појављивати се пред погледом’ (ЈС.); Мам я шицко *пред* очми. Тераз кед би лем заруки були. ‘Све ми је пред очима. Као да је недавно била веридба’; *Пред* Кириловима очми шицко було неясне, крем гвиздох хтори з безконечних далінох посилали слаби шветлосци. ‘Пред Кириловим очима све је било нејасно, осим звезда које су из бесконачних даљина слале слабе светлости’; Вше ши ми *пред* очми, як тога препилка... ‘Увек сте ми пред очима, као ова препелица’; Кельо ше здогадовал, йому „пукло” *пред* очми кед раз видзел графит на будинку школи на хторим писало: „Ово є Србия”. ‘Колико се сећао, њему је „пукло” пред очима када је видео графит на згради школе на којем је писало: „Ово ја Србија”... (СО). Будучносц зоз смислом им ше одразу отворела *пред* очми и гоч кельо ше трудзели, не могли розумиц войну и шаленство од хторого сцекли. ‘Будућност са смислом им се одједном отворила пред очима и колико год се трудили, нису могли разумети рат и лудило од којег су побегли’ (СО).

3.4.3. У ограниченом броју случајева забележени су примери предикаторског значења *пред*-конструкције, која тада чини семантичко језгро предикативности у реченици и у коју се углавном укључују глаголске и родне именице попут *избор*, *дилема*, *одлука* и сл., али и именице са модалним значењем као *обавеза*, *задатак*, *могућност* итд. С обзиром на

основно значење предлога, *пред*-конструкцијом се даје податак о процесу који агенсу непосредно предстоји. Нпр.:

Врло вешто, једном приликом, успео сам да га доведем *пред свршен чин*, односно да га натерам да проговори о вампирима (МНС); Лазар је стављен *пред свој први задатак*, који је гласио отприлике овако... (ВАУ); ...или је српска влада заиста спремна да Европску унију стави *пред дилему* "Србија или Косово"... (П); Као и увек у драматичним ситуацијама, промене су многе државе довеле *пред избор*: музеј или будућност (П); Београд би се у том случају још једном нашао *пред избором* "узми или остави"... (П); Сада смо опет *пред дилемом*: штрајк или стрпљиво чекање? (П); Црвена звезда се нашао *пред катастрофом*... (П); Власти у Сарајеву би, сугерише недељник, требало ставити *пред одлуку*... (П); Двадесет година касније Вашингтон је *пред одлуком* за колико војника да повећа своју војну присутност у Авганистану (П); А Јаншина влада нашао се *пред задатком* како да пред ЕУ оправда овај потез и пронађе "трајну локацију" за расељене Роме (П); ...не изненађује да се држава нашао *пред обавезом* смањења јавне потрошње (П); Краљ Србије данас стоји *пред могућношћу* да докаже како он није краљ једне странке... (ОПО).

У материјалу на русинском језику проналазимо следеће примере:

...питања постављали ше *пред* њого (МК). 'Питања су се постављала пред њега'; ... чувствовал ше безтілесно док ше *пред* нїм отверало ише едно питање хторе го непрерывно будзе мучиц у тим живоце '...осећао се безтелесно док се пред нїм отварало још једно питање које ће га непрестано мучити у овом животу'. (СО); ...церпел велќи прициски [...], так и з боку менаджменту хтори *пред* њого постављал вше оштрейши и векши обчекованя '...осећао се бестелесно док се пред нїм отварало још једно питање које ће га непрестано мучити у овом животу'(СО).

Предикаторско значење *пред*-конструкције предвиђа испуњавање неколико граматичких и семантичких околности у реченици: (а) субјекатски појам је у већини случајева агенс радње, изузев у пасивним конструкцијама, нпр. *Стављен је пред избор*; (б) *пред*-конструкција чини функционално-семантички интеграт с управним глаголом ослабљене семантике, попут *бити*, *довести*, *ставити*, *наћи се*, *стајати* итд.; (г) у састав *пред*-конструкције могу се укључити изрази, нпр. *свршен чин*, глаголске именице које непосредно означавају процес у коме ће се ангажовати агенс, или пак именички модални оператори уз које стоје одговарајуће именице као

предикатори, нпр. *обавеза смањења*, или пак клаузе, нпр. *могућност да докаже*. Уз именицу *затак* експликација конкретног процеса може и изостати, нпр. *ставити пред затак*.

4. С обзиром на то да је реч о словенским језицима, и то језицима који се налазе у непосредном контакту, сасвим је очекивано да предлог *пред* има истоветне значењске реализације и што се у највећем броју случајева може пратити исти механизам транспозиције спацијалности у неспацијалност – субјектност, објектност и предикативност. Овај закључак не умањује ни чињеница да је због природе корпуса број расположивих примера за русински далеко мање од оних за српски језик.

Податак да у погледу дистрибуције *пред*-конструкције у ова два језика нема битнијих разлика, доказује да овом врстом промена у језику управљају мисаони фактори, који подразумевају да се сложена или апстрактна значења развијају на темељу оних основних или простијих. Међутим, без обзира на то о којем се конкретном значењу ради, барем када је у питању предлог *пред*, и у оним удаљеним реализацијама се прати рефлекс примарног значења, а то подразумева и да субјектност, објектност и предикативност чувају елементе спацијалности – лицу непосредно предстоји ангажман у каквој радњи, испред лица је предметни објекат који му је намењен, лице се непосредно налази пред одлуком о деловању или пред почетком реализације какве радње.

Milivoj Alanović

Aleksandar Mudri

MEANING VARIATIONS OF THE CONSTRUCTION WITH THE PREPOSITION IN THE SERBIAN AND RUTHENIAN LANGUAGES

Summary

Although the study of the meaning of propositions in linguistics has an enviable tradition, which in a certain way refutes the previously established position that they are synsemantic linguistic units, in this research we follow the trail of the constructional integrity of linguistic expressions which, depending on the contextual environment and lexical selection, show less or greater variance in terms of its meaning resources. Thus, on the example of the semantic potential of the construction with the preposition *pred*, the procedure of semantic transposition will be pointed out, which implies moving away from the spatial and the realization of some secondary, more or less related meaning, such as

temporality, causality, agentivity, patientity, etc. (e.g. *Седи пред кафаном; Стигао је пред сами час; Побегли су пред њима; Иде ногу пред ногу; Пред нама су велика искушења; Пред нас су ставили тежак избор*, etc.). The research will be conducted on materials from the Serbian and Vojvodinian Ruthenian languages, which will confirm the general linguistic and cognitive character of the process of semantic transposition in the language.

Key words: Serbian language, Vojvodinian Ruthenian language, semantics, preposition *pred*.

ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, I. (2005). Predlozi usred, nasred, posred u savremenom standardnom srpskom jeziku. Zbornik Matice srpske za slavistiku 67: 129–136. (Cyrillic)
- Antonić, I. (2006). Predlog od u standardnom srpskom jeziku. Naučni sastanak slavista u Vukove dane 35/1: 129–144. (Cyrillic)
- Ašić, T. (2005). Predlozi *po*, *na* i *u* u srpskom jeziku i njihova fizička i temporalna interpretacija, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku 68: 161–168.
- Ašić, T. i Stanojević, V. (2008). O predlozima *ispred* i *pred* u srpskom jeziku. U: Semantička proučavanja srpskog jezika (Milorad Radovanović i Predrag Piper, eds.), SANU, Beograd, 129–150. (Cyrillic)
- Gortan-Premk, D. (1963). Sintagme s predlogom *do* s obzirom na svojstva predloga uopšte, Naš jezik Knj. 13, sv. 1/2: 64–80. (Cyrillic)
- Grickat, I. (2003). O predlogu *za* u srpskom jeziku, Južnoslovenski filolog 59: 11–16. (Cyrillic)
- Duličenko, D. A. (1977). Gu sintaksi pripadkoh u jaziku juhoslavjanskich Rusnacoh (o specifičnosti instrumentalnala). Tvorčosc 3, str. 14–19. (Cyrillic)
- Klikovac, D. (2006). Semantika predloga: studija iz kognitivne lingvistike, Beograd: Filološki fakultet.
- Kuburić Macura, M. (2018). Koncesivna interpretacija genitivnih konstrukcija s prijedlogom *bez* u savremenom srpskom jeziku. Srpski jezik: status, sistem, upotreba : zbornik u čast prof. Milošu Kovačeviću, 305–317. (Cyrillic)
- Međeši, G. (1976). Daco o pisanim slove u školskejoj roboti. Tvorčosc 1, str. 68–77. (Cyrillic)

- Mršević-Radović, D. (1973). Predlozi nad, pod, pred, i iznad, ispod i ispred s odgovarajućim padežnim oblicima u funkciji određivanja prostornih odnosa, *Naš jezik* knj. 19, sv. 4/5: 204–227. (Cyrillic)
- Mudri, A. (2008). Hasnovanje primenovnickich konstrukcijoch u jaziku Hnatjukovih pripovedačoh. *Studia Ruthenica* 13, (36–61). (Cyrillic)
- Piper P. (1997). *Jezik i prostor*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Radović-Tešić, Milica (1973). Predlog kod uz genitiv glagolskih i drugih apstraktnih imenica u funkciji određivanja vremena i njegove semantičko-sintaksičke opozicije, *Naš jezik* knj. 19, sv. 4/5: 228–255. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (1983). Primenovnjik “sram.” *Tvorčosc* 9, 53–63. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (1985). Primenovnjik “popri”. *Tvorčosc* 11, 28–39. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (1998). Primenovnjicki konstrukciji u ruskim literaturnim jaziku. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (2006). Gramatika ruskoho jazika: za I, II, III i IV klasu gimnaziji (2. vid.). Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (ur.) (1995). *Serbsko-ruski slovník 1*. Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Filozofski fakultet, Katedra za rusinski jezik i književnost; Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (ur.) (1997). *Srpsko-rusinski rečnik 2*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Filozofski fakultet, Katedra za rusinski jezik i književnost; Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (ur.) (2010). *Rusko serbski slovník*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za rusinistiku; Zavod za kulturu vojvodjanskih Rusnacoč. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (ur.) (2017). *Slovník ruskoho narodnoho jazika I*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za rusinistiku; Zavod za kulturu vojvodjanskih Rusnacoč; Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu; Ruske slovo. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (ur.) (2017). *Slovník ruskoho narodnoho jazika II*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za rusinistiku; Zavod za kulturu vojvodjanskih Rusnacoč; Društvo za ruski jezik, literaturu i kulturu; Ruske slovo. (Cyrillic)
- RMS – *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, Novi Sad: Matica srpska (I–VI) – Matica hrvatska (I–III), 1967–1976. (Cyrillic)
- Stevanović, M.(1965). Značenje i funkcije genitivne sintagme s predlogom od, *Naš jezik* knj. 14, sv. 4/5: 239–262. (Cyrillic)

- Stevanović, M. (1966). Genitivne sintagme s predlogom kod i neke njihove opozicije, *Naš jezik* knj. 15, sv. 3/4: 158–179. (Cyrillic)
- Stevanović, M. (1966). Sintagme s genitivom i predlogom s(a), *Naš jezik* knj. 15, sv. 1/2: 62–76. (Cyrillic)
- Stevanović, M. (1979). *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Beograd: Naučna knjiga. (Cyrillic)
- Stojanović, J. (2007). Mjesto predloga prema u predložkopadežnom sistemu srpskog jezika (u dijahroniji i sinhroniji), *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 71–72: 405–415. (Cyrillic)